



Ministerstwo Sprawiedliwości



Podsekretarz Stanu
Zuzanna Rudzińska-Bluszcz

BK-VII.0520.409.2024
Warszawa, 07 stycznia 2025 r.

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

w odpowiedzi na interpelację nr **6339** złożoną do Prezesa Rady Ministrów przez Pana pośła Dariusza Mateckiego w sprawie *braku jasnych procedur prawnych powrotu do pierwotnej tożsamości po detranzycji*, w oparciu o informacje przekazane przez Ministra Zdrowia, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministrę ds. Równości uprzejmie informuję, co następuje.

Procedury prawne

Na wstępie należy wskazać, że osoba transpłciowa ma możliwość uzgodnienia płci na podstawie art. 189 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r., poz. 1568 z późn. zm.), dalej: k.p.c., tj. w ramach powództwa o ustalenie płci metrykalnej. Zgodnie z treścią wskazanego przepisu powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. W postępowaniu o ustalenie płci osoba transpłciowa pozywa swoich rodziców. W ramach prowadzonego postępowania sąd bada, czy poczucie przynależności osoby transpłciowej do ustalonej płci ma charakter trwały. Po uzyskaniu prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo osoba transpłciowa może wystąpić do kierownika urzędu stanu cywilnego o dokonanie stosownych zmian w akcie urodzenia.

Standardy dotyczące sądowego ustalenia płci zostały wyznaczone w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w szczególności w postanowieniu z 22 marca 1991 r., III CRN 28/91, w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że poczucie przynależności do danej płci jest dobrem osobistym w rozumieniu art. 23 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r., poz. 1061) i można dochodzić jego ochrony w trybie procesowym, uznając w ten sposób wspomniany art. 189 k.p.c. za podstawę prawną powództwa o ustalenie płci.

Odnosząc się do podstaw prawnych umożliwiających powrót do pierwotnej tożsamości po detranzycji należy wskazać, że – podobnie jak w przypadku opisanego powyżej powództwa o ustalenie płci metrykalnej w ramach tranzycji – brak jest w k.p.c. odrębnego postępowania regulującego powyższą kwestię. Brak jest również ukształtowanej linii orzeczniczej w powyższym zakresie. W ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości podstawę prawną powrotu do pierwotnej tożsamości może jednak stanowić art. 189 k.p.c., tj. powództwo o ustalenie.

W orzecznictwie są już pojedyncze przykłady spraw, w których sądy powszechne orzekały ponownie o ustaleniu płci metrykalnej powoda lub powódki, uznając, że w sprawach tych co do zasady nie zachodzi powaga rzeczy osądzonej, ze względu na brak tożsamości podstawy faktycznej spraw. Szerzej zagadnienie to opisano w publikacji Rzecznika Praw

Obywatelskich – „Postępowania w sprawach o ustalenie płci. Przewodnik” (Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2024, nr 1, Zasada Równego Traktowania. Prawo i praktyka, nr 35, str. 76).

Wychodząc naprzeciw postulatam społeczności osób transpłciowych oraz konieczności wypełnienia obecnej luki prawnej, Ministra ds. Równości planuje podjąć inicjatywę ustawodawczą, zmierzającą do całościowej prawnej regulacji uzgodnienia płci w Polsce – łącznie z zagadnieniami cząstkowymi zmiany numeru PESEL, wymiany dokumentów tożsamości i aktów stanu cywilnego, dyplomów i zaświadczeń warunkujących wykonywanie zawodu lub piastowanie urzędu. Prace legislacyjne prowadzone będą przy współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości. Celem ustawy będzie ułatwienie procedury uzgodnienia płci i destygmatyzacja osób ją wybierających.

W zakresie spraw dotyczących rejestracji stanu cywilnego wyjaśniam, że w sytuacji wydania przez sąd orzeczenia o uzgodnieniu płci, sąd przekazuje prawomocne orzeczenie do kierownika urzędu stanu cywilnego, który sporządził akt urodzenia danej osoby. Kierownik urzędu stanu cywilnego po otrzymaniu przedmiotowego orzeczenia, dołącza do aktu urodzenia stosowną wzmiankę dodatkową traktującą o uzgodnieniu płci, w oparciu o regulacje zawarte w art. 24 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2023 r., poz. 1378, z późn. zm).

Następnie osoba, której płeć została uzgodniona, aby doprowadzić do zgodności brzmienia imienia i/albo nazwiska z płcią, może złożyć do dowolnego kierownika urzędu stanu cywilnego wnioski o zmianę imienia i/albo nazwiska w trybie ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz. U. z 2021 r., poz. 1988).

Jeżeli osoba, która uzgodniła płeć, doprowadzi do ponownej zmiany w tym zakresie (ustalenia płci) przed sądem, proces postępowania dotyczący odzwierciedlenia tego faktu w aktach stanu cywilnego danej osoby, a później zmiany imienia i/albo nazwiska będzie wyglądał analogicznie (przekazanie przez sąd prawomocnego orzeczenia – dołączenie wzmianki dodatkowej w powyższym zakresie – wystąpienie o zmianę imienia/nazwiska).

Odnosząc się do kwestii nadawania i zmiany numeru PESEL informuję, że zostały one uregulowane w rozdziale 3 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (Dz. U. z 2024 r., poz. 736) oraz uszczegółowione w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 stycznia 2012 r. w sprawie nadania lub zmiany numeru PESEL (Dz. U. z 2015 r., poz. 1984, z późn. zm.).

Zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy o ewidencji ludności osobie, której dane są gromadzone w rejestrze PESEL i rejestrze mieszkańców, nadaje się numer PESEL. Numer PESEL jest to jedenastocyfrowy symbol numeryczny, jednoznacznie identyfikujący osobę fizyczną, zawierający datę urodzenia, numer porządkowy, oznaczenie płci oraz liczbę kontrolną.

O nadanie numeru PESEL z urzędu występuje: kierownik urzędu stanu cywilnego sporządzający akt urodzenia dla dzieci urodzonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; organ gminy właściwy do zameldowania na pobyt stały albo pobyt czasowy – dla osób zamieszkujących na terytorium Polski; organ wydający dowód osobisty lub polski dokument tożsamości – dla obywateli polskich ubiegających się o wydanie ww. dokumentów.

Natomiast zmiana numeru PESEL może nastąpić jedynie w ściśle określonych przypadkach, wynikających z art. 19 ustawy o ewidencji ludności, tj. w przypadku:

1. sprostowania daty urodzenia;
2. zmiany płci;

3. nadania numeru PESEL na skutek omyłki organu administracji publicznej mającej wpływ na numer PESEL lub wprowadzenia w błąd organu administracji publicznej co do tożsamości osoby.

Należy wyjaśnić, że organem właściwym do wystąpienia o zmianę numeru PESEL w przypadku sprostowania daty urodzenia lub zmiany płci jest kierownik urzędu stanu cywilnego dokonujący zmian w akcie urodzenia. Natomiast w ostatnim wskazanym przypadku, organem właściwym do wystąpienia o zmianę numeru PESEL jest organ, który wystąpił o nadanie numeru PESEL z urzędu lub przyjął wniosek o nadanie tego numeru.

Numer PESEL nadaje i zmienia minister właściwy do spraw informatyzacji w formie czynności materialno-technicznej. Ponadto osobie, której nadano albo zmieniono numer PESEL przekazywane jest powiadomienie o nadaniu lub zmianie tego numeru.

Wsparcie medyczne i psychologiczne

Odnośząc się do kwestii wsparcia zapewnianego osobom po detranzycji (w zakresie medycznym, w tym psychologicznym), należy wskazać, że specjalistyczna pomoc jest dostosowana do indywidualnych potrzeb pacjenta lub pacjentki, a jej skuteczność jest uzależniona od zakresu możliwości odwracalności lub nieodwracalności dokonanych zmian somatycznych, wynikających z wcześniejszej opieki afirmującej tożsamość płciową. Jednocześnie należy wskazać, że w opinii Konsultanta Krajowego w dziedzinie seksuologii przypadki detranzycji są bardzo rzadkimi.

Zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2024 r., poz. 146) wszyscy świadczeniobiorcy, bez względu na płeć, mają na zasadach w niej określonych, prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie.

Świadczeniobiorcy przysługują świadczenia gwarantowane z zakresu m.in. opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień.

Mając na uwadze klasyfikację jednostki w ICD-10 w rozdziale Zaburzenia identyfikacji płciowej, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (Dz. U. poz. 1285 z późn. zm.), świadczeniobiorcy z zaburzeniami psychicznymi i zaburzeniami zachowania, mogą korzystać z katalogu świadczeń np. porady lekarskiej czy psychologicznej lub sesji psychoterapii.

Podkreślenia wymaga, iż w nowej klasyfikacji medycznej ICD-11, niezgodność płciową sklasyfikowano w rozdziale 17 Stany związane ze zdrowiem seksualnym.

Zapewnienie dostępu do opieki psychiatrycznej dla wszystkich osób doświadczających pogorszenia stanu zdrowia psychicznego jest priorytetowym zadaniem Ministerstwa Zdrowia. Opieka ta powinna być kompleksowa i dostosowana do potrzeb każdej z grup pacjentów.

Mając na celu zapewnienie specjalistycznej, dopasowanej do potrzeb opieki psychologicznej oraz psychiatrycznej, Ministerstwo Zdrowia skupia działania na wdrażaniu i rozwoju reformy systemu ochrony zdrowia psychicznego, ukierunkowanej na rozwijaniu modelu środowiskowego, który poprzez udzielanie świadczeń zdrowotnych blisko miejsca zamieszkania umożliwia prowadzenie procesu terapeutycznego w sposób adekwatny do potrzeb pacjentów, pozwala na wczesne wykrywanie kryzysów psychicznych, może przyczynić się do zwiększenia efektów terapeutycznych, jak również zapobiega zjawisku stygmatyzacji pacjentów.

Od 1 lipca 2018 r. realizowany jest program pilotażowy w centrach zdrowia psychicznego, którego celem jest przetestowanie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej w aspekcie: organizacyjnym, finansowym, jakościowym, jak również równości i dostępności do świadczeń zdrowotnych. Pomoc w centrach zdrowia psychicznego jest bezpłatna, dostępna bez skierowania, blisko miejsca zamieszkania oraz dostosowana do zaistniałych potrzeb zdrowotnych. Może obejmować wizyty w poradni, pobyt na oddziale dziennym lub całodobowym, wsparcie zespołu leczenia środowiskowego. Indywidualny plan leczenia opracowują specjaliści na podstawie kontaktu z osobą doświadczającą kryzysu psychicznego.

Obecnie działa 117 centrów zdrowia psychicznego, które swym wsparciem obejmują populację około 51%. Ponadto, program pilotażowy został przedłużony do 30 czerwca 2025 r. Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej: <https://czp.org.pl/>.

Prewencja błędów diagnostycznych

Ośrodki zajmujące się diagnostyką osób z podejrzeniem dysforii płciowej (niezgodności płciowej) stosują standardy opracowane przez Światowe Stowarzyszenie Specjalistów(-tek) do spraw Zdrowia Osób Transpłciowych (World Professional Association for Transgender Health). W 2022 r. wydana została 8 edycja zaleceń dostosowana do aktualnych potrzeb osób zgłaszających się po wsparcie psychologiczne i medyczne.

Ponadto Polskie Towarzystwo Seksuologiczne w 2020 r. opublikowało Zalecenia dotyczące opieki nad zdrowiem dorosłych osób transpłciowych – stanowisko panelu ekspertów, które dotyczyły m.in. postępowania medycznego w zakresie procesu tranzykcji (Psychiatr. Pol. ONLINE FIRST Nr 187: 1–8). Rekomendacje nie odnosiły się do zagadnienia detranzykcji.

Edukacja społeczna

Obecny Krajowy Program na Rzecz Równego Traktowania, uchwalony na lata 2022-2030 (M. P. z 2022 r., poz. 640) nie zawiera zadań związanych z edukacją społeczną na temat transpłciowości. W toku niezbędnej aktualizacji Programu, która odbywać się będzie przy współpracy ze stroną społeczną, rozważone zostaną stosowne jego uzupełnienia również w tym obszarze. Warto zauważyć, że krokiem na rzecz poprawy sytuacji społecznej osób transpłciowych może być także projekt Rozporządzenia Ministra Edukacji zmieniającego rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół — wprowadzającego od roku szkolnego 2025/2026 nowy przedmiot nauczania „edukacja zdrowotna”.

Z wyrazami szacunku

Zuzanna Rudzińska-Bluszcz
Podsekretarz Stanu

/podpisano elektronicznie/